

OCTOPUS, EEN LEERRIJKE DIGITALE SCHRIJFOMGEVING HULP BIJ GEDOCUMENTEERD SCHRIJVEN

Jeroen Clemens

Inleiding

Octopus is een combinatie van een digitale leeromgeving en een gereedschapskist. Octopus wil hulp bieden bij gedocumenteerd schrijven bij Nederlands in de Tweede Fase (1).

Werken met Octopus kent vele mogelijkheden en invalshoeken: van deelvaardigheidsoefeningen tot totaalopdrachten.

Er is van 1997- 1999 met 7 scholen geëxperimenteerd met eerdere versies van Octopus (2). Op grond van deze *praktijkervaringen* is de eerste versie van Octopus grondig gewijzigd. Ook zijn op basis van deze ervaringen ideeën voor lessen aan de leeromgeving toegevoegd en vindt u meningen van leerlingen over Octopus. Op grond van deze ervaringen is de huidige versie gemaakt.

1 Kenmerken

Octopus is gemaakt vanuit ideeën over zelfstandig leren van leerlingen, theoretische inzichten over schrijfvaardigheid en de zich ontwikkelde mogelijkheden van ICT bij het leren. Octopus is veel meer dan een lineaire schrijfcursus.

Octopus is *flexibel* te gebruiken. Leerlingen en docenten kunnen er – afhankelijk van hun behoeften – op een verschillende manier gebruik van maken. Sommige leerlingen hebben moeite met het vinden van ideeën voor hun schrijftaak, anderen hebben vooral moeite om gebruik te maken van de goede structuur voor de tekstsoort die ze willen schrijven, anderen weer hebben moeite met het aanpassen van hun schrijftaak aan het gekozen publiek. Al deze leerlingen kunnen hulp krijgen gericht op hun eigen problemen. Er zijn ook mogelijkheden om aan te sluiten op de verschillende leerstijlen en intelligenties van leerlingen (bent u een Mozartiaan of een Beethoviaan?).

Octopus geeft veel *informatie* en *hulp* over o.a. doel- en publiekgerichtheid, tekstsoorten, hoofd- en bijzaken, signaalwoorden en tekstconventies. Kortom: een vraagbaak voor de actief schrijvende leerling.

Octopus geeft theorie, structuren en adviezen bij alle *fasen in het schrijfproces*: informatie verzamelen, het verwerken, het schrijven en het reviseren van teksten: brieven, betogen en beschouwingen.

Voor een aantal onderdelen bevat Octopus hulp-, diagnose- en oefenmodules.

Octopus is een *digitale* schrijfomgeving waardoor makkelijk op verschillende manieren gebruik gemaakt kan worden van de *informatie*. Octopus maakt veel gebruik van de mogelijkheden van internet via directe koppelingen met digitale informatie via het World Wide Web. Het is echter ook mogelijk off line gebruik te maken van alle functionaliteiten van Octopus.

De focus van Octopus is het schrijven van teksten waarvoor ook informatie moet worden verzameld. Dit verzamelen van informatie gebeurt niet alleen schriftelijk. Dit betekent dat in de leeromgeving ook hulp is bij niet schriftelijke vormen van informatieverwerving als: interview, enquête, stage etc.

2 Opzet Octopus

Er zitten een aantal onderdelen in Octopus. Hier beschrijven we kort de functionaliteit. Om een beter inzicht te krijgen kunt u een demo bekijken op www.aps.nl/talen

U ziet op de startpagina bovenstaande balk met de drie onderdelen: Gedocumenteerd schrijven, Hulp- en oefenprogramma's en Herschrijf oefeningen.

2.1 Gedocumenteerd schrijven

Hierin staat informatie en hulp voor alle fasen in het schrijfproces: taakanalyse, informatie verzamelen, informatie verwerken, schrijven en evaluatie (zie bovenste balk).

Bovendien wordt bij iedere fase veel hulp geboden (zie linker balk).

Gegeven de verschillen tussen leerlingen kunnen zij gebruik maken van die hulp die zij nodig hebben en dat zal per leerling verschillen.

Een docent kan er natuurlijk voor kiezen om een bepaald onderdeel klassikaal te behandelen en leerlingen allemaal gebruik te laten maken van een bepaald onderdeel van Octopus, bijvoorbeeld publiekgerichtheid. Dit onderdeel kan aansluiten bij het schoolboek of passen bij een afspraak die de sectie heeft gemaakt.

De volgende onderdelen zitten in het gedeelte gedocumenteerd schrijven:

Taakanalyse	Informatie verzamelen	Informatie verwerken	Schrijven	Evaluatie	Help!
Schrijfdoel?	Informatie selecteren	Gewenste Informatie?	Taakanalyse	Taakanalyse	Bediening
Tekstsoort?	Informatie opslaan	Informatie selecteren	Eerste versie	Informatie verzamelen	Functies Octopus
Publiek?	Schriftelijke bronnen	Bewerkte info opslaan	Commentaar geven/krijgen	Informatie verwerken	Werkwijzen
Onderwerp?	Kijk- en luisterbronnen	Informatie bestuderen	Revisie	Schrijven	Octopus-info
Gewenste informatie?	Digitale bronnen	Informatie beoordelen	Opmaak	Ondersteuning door Octopus	
Planning	Interview Enquête Werkbezoek Educatieve Diensten	Oefenthema's	Dromen Relaties Internet Taalverschijnselen		

2.2 Hulp- en oefenprogramma's

Voor bepaalde deelvaardigheden zijn ook enkele hulpprogramma's ingebouwd. We hebben die vaardigheden gekozen die leerlingen vaak problemen geven, met name: je inleven in het publiek, ideeën genereren voor de inhoud, tekstdoelen en structuur aanbrengen in je ideeën.

Deze hulpprogramma's zijn aparte programma's die worden opgestart.

 		
		
Ideewiel (tool)	Een fruitautomaat die verrassende (begin)zinnen oplevert.	
Ideebank (tool)	Schrijfideeën krijg je door: of verrassende krantenkoppen, of openingszinnen van boeken, of citaten.	
Woordspin (tool)	Met de computer brainstormen: je onderwerp staat in het midden, de invallen komen er omheen. De resultaten kun je opslaan en openen in je tekstverwerker.	
Vragen (tool)	<p>Je kunt kiezen uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vragen voor een tekstdoelanalyse • vragen voor een publieksanalyse • klassieke vragen • korte vragen <p>De antwoorden kun je opslaan en openen in je tekstverwerker.</p>	
Structuurspin (tool)	Als je de woordenlijst van de woordspin verder wilt bewerken.	
Tekststructuur (oef.)	<p>Als je een artikel schrijft dan onderscheidt Octopus in de kern van dat artikel 6 structuren (opbouw). Deze structuren worden kort uitgelegd en je kunt ermee oefenen. (Klik op de link voor informatie, op de CD voor de oefening.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>ontwikkelingsstructuur</u> • <u>opsomningsstructuur</u> • <u>verklaringsstructuur</u> • <u>oplossingsstructuur</u> • <u>voorderingsstructuur</u> • <u>betoogende structuur</u> 	
Kernzinnen (oef.)	De belangrijkste informatie in een alinea staat in de kernzin. Kun jij de kernzin vinden?	
Onderwerp-hoofgedachte (oef.)	Kun jij het onderwerp en de hoofgedachte van een korte tekst vinden? Controleer jezelf!	

Enkele hulp- en oefenprogramma's

2.3 Herschrijfoefeningen

Er is voor gekozen ook enkele herschrijfoefeningen toe te voegen op het microniveau rond vaak voorkomende fouten die gemaakt worden (zie onderstaand schema).

Welkom	Gedocumenteerd schrijven	Hulp- en oefenprogramma's	Herschrijfoefeningen	Help!
--------	--------------------------	---------------------------	----------------------	-------

Je kunt kiezen uit 17 (stijl)oefeningen:
(Onderstaande stijlopmmerkingen kom je ook tegen bij de spelling- en grammaticacontrole van je tekstverwerker.)

Beknopte bijzin	Vaak foutieve bijzinnen zonder onderwerp
Lijdende vorm 1	Zinnen in de lijdende vorm (De auto wordt verkocht.) zijn vaag en omslachtig geformuleerd. Het is (vaak) beter de lijdende vorm de vermijden.
Lijdende vorm 2	
Lijdende vorm 3	
Omslachtige formuleringen 1	Kort en bondig formuleren heeft de voorkeur! Te veel tekst vertroebelt de boodschap.
Omslachtige formuleringen 2	
Omslachtige formuleringen 3	
Foutieve samentrekking	"Hier zet men thee en over." Is een gevleugelde foutieve samentrekking uit <i>De familie Stastok</i> van Nicolaas Beets.
Lange zinnen 1	Aan sommige zinnen komt geen einde. Het is beter zo'n zin op te splitsen in meerdere zinnen.
Lange zinnen 2	
Lange zinnen 3	
Verwijswoorden en voegwoorden 1	Een beginnend schrijver gebruikt deze woorden vaak verkeerd. *Deze heeft het zeker gedaan, <u>doordat</u> hij vaker is betrapt.*
Verwijswoorden en voegwoorden 2	

Enkele herschrijfoefeningen

3 Wanneer kan ik Octopus gebruiken?

Op dit moment is Octopus geschikt voor *de tweede fase*. Uit enkele reacties blijkt dat het programma ook bij andere vakonderdelen zoals de discussie en het debat en andere vakken (o.a. voor het profielwerkstuk) zijn diensten kan bewijzen. Sommige scholen overwegen Octopus schoolbreed in de tweede fase in te zetten.

De opzet van Octopus is zo, dat het goed mogelijk is om uitbreidingen te maken voor de *basisvorming*, het *vmbo* of voor het *BVE*. Er zijn al vragen gekomen van scholen. Als er meer scholen belangstelling hebben kunnen we overleggen hoe we aanvullende versies kunnen ontwerpen.

Octopus is een open programma: optimaal leerling gestuurd. De leerling bepaalt zelf wat hij van Octopus wil gebruiken.

Octopus kan ook als een gesloten programma gebruikt worden: de docent schrijft een bepaalde route voor die de leerling door Octopus moet afleggen. Van elke stap op de route kan de leerling dan een logboek bijhouden: wat heeft hij gedaan, welke keuzes heeft hij gemaakt, met welke resultaten en wat zal hij een andere keer anders/beter doen?

Octopus is taakgericht: de schrijfoopdracht stuurt, bepaalt wat en hoe de leerling één en ander kan aanpakken.

Octopus is methode-onafhankelijk. Elke (schrijf)opdracht uit de methode kan de leerling met Octopus uitwerken.

Afhankelijk van het niveau, leerjaar en voorkennis kunnen de opdrachten meer docent- of meer leerlinggestuurd zijn. Leerlingen van bijvoorbeeld VWO-5 verplichten alle fasen van het schrijfproces uitvoerig door te lopen blijkt in de proefscholen tot negatieve reacties te leiden. Uitvoerige verwerking van (deel)opdrachten kunnen volgens de docenten van de proefscholen reeds in klas 3-havo/vwo beginnen. In de hogere leerjaren weet de leerling al veel beter wat hij waar kan vinden en wat hij nog nodig heeft. Belangrijk is echter dat de docent als coach zich tussentijds - tijdens het schrijfproces - laat informeren/informeert over de gang van zaken, zodat hij/zij eventueel kan bijsturen.

Om Octopus te leren kennen hebben we voorbeelden van verkennings- en schrijfoopdrachten opgenomen onder de knop *Help!/Werkwijzen*.

4 Verdere activiteiten

Op dit moment wordt verkend of er behoefte is aan een netwerk van gebruikers en/of een digitale werkplaats waar gebruikers ervaringen en ideeën kunnen uitwisselen.

Informatie

Octopus kan aangeschaft worden via een licentieovereenkomst. Voor het VO gaat dat via de SLB diensten, voor hoger onderwijs via de SURF diensten.

Er is een folder met informatie over inhoud, bestelling en begeleiding beschikbaar via het secretariaat : Marieke Schuurmans: email: talen@aps.nl, telefoon: 030 2856769.

Inhoudelijke informatie bij Jeroen Clemens: j.clemens@aps.nl, 030 2856698.

Er staat een Demo op www.aps.nl/talen

Noten

1 Het programma is in eerste instantie gemaakt in opdracht van PRINT-VO, (1995 - 1997) in het kader van "Nederlands en zelfstandig leren in de Tweede Fase". De oorspronkelijke ontwerper en toenmalige projectleider van Octopus is Pierre Satiijn.

2 Het gaat om de volgende scholen: Dalton Vatel: Voorburg, Kruisheren: Uden, Notre dame: Ubbergen, Zernike College: Groningen, De Breul: Zeist, Brokledde: Woerden.